

**28 ЧЕРВНЯ —
ДЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**

Ігор ЮХНОВСЬКИЙ: «НАШУ КОНСТИТУЦІЮ ЗМІНИТЬ НА КРАЩЕ ТІЛЬКИ НАСТУПНИЙ ПАРЛАМЕНТ»

Держави і їхні закони творяться людьми, чиї імена відтак стають набутком історії.

Академік і народний депутат Ігор Юхновський, один з творців державного суверенітету України та її Конституції, сьогодні теж працює задля держави, іншою свою долю просто не уявляє. І навіть трохи ображається на запитання, чи не розчарувався за стільки років у політиці.

У переддень Дня Конституції ми розмовляли з Ігорем Рафаїловичем про Основний закон України.

**“З точки зору прав людини
українська Конституція — серед
найпрогресивніших”**

— Нашій Конституції виповнюється 5 років. Чи можна сьогодні сказати, що вона по-справжньому дієва, і чи потребує змін?

— У кожній державі через певний час до Конституції вносяться зміни залежно від того, як змінюється життя цієї держави. Тому безперечно, що Конституція України має змінюватися. Коли ми, керівники восьми депутатських фракцій, починали писати цей документ, ніхто не вірив у наш успіх. І тоді все ж таки наполягли: не роз'їжджаємося, поки не завершимо повний текст Конституції. Коли ми закінчили перший текст, раптом з'явився Мороз. Долучилися соціалісти, разом з ними ще раз опрацювали весь проект. Було створено надзвичайну комісію з комуністами. Нам було важко — треба було задовольнити вимоги двох протилежних сторін: Президента (він вважав, що повинен мати максимальну владу, щоб можна було втримати державу) і парламент, у якому були комуністи. А для затвердження Конституції потрібно було мати 300 голосів.

Продовження на с. 2

Увага! Увага! Увага!

**Завершується передплата на II півріччя
оновленої просвітянської газети
“Слово Просвіти”!**

**Наш індекс 30617, ціна — 8 грн. 34 коп.
Сторінка в Каталозі видань України — 70-та.
Тижневик для людей і про людей. Події,
що у всіх на устах, теми, факти і думки, які
ви прочитаєте тільки на сторінках “Слова
Просвіти”! Поспішайте передплатити, щоб
бути разом з нами у вирі життя!**

«НЕ БІЙТЕСЯ І ВІРТЕ»

23—27 червня в Україні з державним візитом перебував Папа Римський Іван Павло II.

До Києва понтифік в'їхав своїм знаменитим “папамобілем”, вкритим прозорою куленепробивною кабіною. Він приязно вітав, на жаль, нечисленних зустрічаючих піднесеною вгору правицею і батьківськи доброю посмішкою. Побачивши її, хочеться вірити: цьому літньому чоловікові під силу те, чого за десятиріччя не змогла зробити ціла армія українських політиків — повернути надію на краще і упевнитися, що буде саме так.

Перед візитом

Україна вітала Папу як жодна інша держава у світі — не прикрашеними заздалегідь з нагоди візиту центральними вулицями столиці, хресними ходами протестуючих православних Московського патріархату і справді небаченим ентузіазмом вірних, для яких приїзд Святішого Отця став, мабуть, однією з найважливіших подій у житті.

Хоча давно відомо: якою б святою не була ідея, у нас її обов'язково намагатимуться спалювати.

Історія вкотре повторилася у переддень прибуття Глави Ватикану. Наша держава вжила безпрецедентних поліцейських заходів, які в офіційній версії називалися турботою про безпеку і про які зовсім не просив Ватикан.

Продовження на с. 3

Закінчення. Початок на с. 1

Наша фракція “Державність” вважала, що Конституція має бути Конституцією для двопалатного парламенту. Щоб верхня палата, сенат, могла виконувати функції, які зараз передано Президентові, а саме — затвердження силових структур. Інші боялися, що створення сенату, до складу якого мали увійти керівники обласних адміністрацій, приведе до територіального розмежування України. Я вважаю, що це було неправильно. Бо Конституція є нерівною за своїм наповненням. З точки зору прав людини вона, можливо, є найпрогресивнішою серед усіх конституцій світу. Проте з адміністративного погляду є недосконалою. Бо тоді було жонгливання між двома таборами, які безперервно висували свої ультиматуми. Тому й не дивно, що через неповноту Конституції переживаємо зараз клопоти.

Найбільший недолік — роздута виконавча система. Адмініст-

Ігор ЮХНОВСЬКИЙ: «НАШУ КОНСТИТУЦІЮ ЗМІНИТЬ НА КРАЩЕ ТІЛЬКИ НАСТУПНИЙ ПАРЛАМЕНТ»

рація Президента наділена правом призначати міністрів уряду і так само звільнити їх, не поставивши до відома парламент. Таким чином уряд стає маріонетковим.

— **Що передусім треба змінити у сучасній Конституції?**

— Щоб внести зміни до Конституції, треба насамперед прийняти закони. Це зробити легше. Для закону треба 226 голосів, для Конституції — 300. А для 300 голосів треба, щоб голосували комуністи, які є дестабілізуючою силою. На мою думку, вони є сектою, не партією, що згодом має бути відокремленою від держави. Тому думати, що зможемо внести зміни до Основного закону 300 голосами — це абсолютна утопія. Йдеться про те, які закони мали б прийняти, щоб покращити ситуацію. Перш за все — це Закон про адміністративний поділ України, Закон про уряд і, нарешті, Закон про адміністрацію Президента — щоб знати, за що і перед ким вона є відповідальною. І, звичайно, Закон про вибори, щоб вони були максимально демократичними. Ми мусимо знищити систему підку-пів під час виборчого процесу. А ще — Закон про судостроїсть.

— **У зв’язку з “касетним скандалом” словосполучення**

“гарант Конституції” вимовляють, переважно, у зневажливо-іронічному тоні. У подібний спосіб загал сприймає і саму Конституцію — чого ж, мовляв, від неї сподіватися, якщо такий її “гарант”.

— Кожний клас у школі визначається політикою вчителя у ньому, як і поведінка в родині визначається тим, як поводить-ся її глава. Отож, і клімат в державі і суспільстві суттєво залежить від поведінки Президента. Якщо Президент своїм прикладом прищеплює повагу до інституцій держави, то так само й усі їх поважатимуть. На жаль, цього виховного завдання Президент зараз не дотримується. Коли він безперервно критикує парламент і уряд (маю на увазі Кабмін Ющенка), ця критика поширюється і на низи. Так само, як Президент, діють і регіональні керівники. Це є державний жах. І коли він триває роками, люди звикають, що воно так і є.

Ціна української незалежності — довге терпіння

— **Свого часу Ви говорили в тому дусі, що Леонід Кучма став Президентом дуже по-вільно, однак Ви готові йому допомагати. Ця думка залишається актуальною і сьогодні?**

— Обов’язково. Я завжди буду вести тільки конструктивну роботу. Я завжди був прихильником Віктора Ющенка, але водночас буду працювати і з новим урядом Анатолія Кінаха. І весь час намагатимуся допомогти Президентові і його адміністрації в будівництві держави.

Іноді здається, що телебачення, транслюючи виступи Леоніда Кучми, намагається вихопити з них найневдаліші моменти. Я впевнений, що за кордоном Президент сказав багато розумних слів. А телебачення показало саме те, що він критично відгукується про парламент, колишній уряд. Навіть не розумію, яка сила діє на нашому Першому Національному каналі.

Не можна в усьому звинувачувати лише Президента, вина значною мірою лежить і на його оточенні.

— **Невже і справді треба було кривавої жертви під час здобуття незалежності, яка дісталася нам надто легко?**

— Кожна нація має створити свою державу, її незалежність завжди здобувалася у кривавій боротьбі. Знищувалося майно, знищувалися супротивники, і нація ставала панівною. Коли нація отримує незалежність, вона чітко визначає напрямок своєї діяльності, і оточуюче середовище — інші країни — добре знає, в чому ж треба їй допомагати.

Те, що сталося в Україні внаслідок розпаду Радянського Союзу, сталося мирним шляхом. Але ціну незалежності українці повинні заплатити. Ніякої війни не буде, бо така природа української нації, але витримки і тер-

піння нам повинно вистачати на довгі роки. Тобто ми довго, по-волі будемо терпіти, доки побудуємо українську державу. І треба це просто усвідомити.

— **Кажуть, що під час роботи над Конституцією Вам буквально доводилося вмовляти декотрих комуністів, щоб проголосували “за”.**

— Нічого цього не було. Комуністи взагалі стояли осторонь. Коли ж створили надзвичайну комісію, четверо чи п’ятеро комуністів були до неї допущені. Ми мали драматичну конституційну ніч, всі комуністи були проти. Йде голосування: 299 голосів, 298... Але і серед комуністів були нормальні люди, бодай декілька чоловік. Тоді з погляду їхньої ідеології декілька комуністів зламалися, але суто по-людськи вчинили правильно, проголосували “за”, і ми Конституцію прийняли. Спрацювало ще й ставлення до кримської делегації. Ми мусили дати досить багато прав автономії, щоб її депутати теж підтримали Основний закон.

Тож, як бачите, Конституція дуже недосконала, це — результат важких поступок. Але її буде змінено лише наступним парламентом, якщо вдається усунути комуністів.

— **Після всього Вам не захотілося повернутися в науку, розчарувавшись у політиці?**

— Це несерйозне питання. Я — людина вперта, прийшов сюди, щоб будувати державу, і поки не збудую, не зупинюся.

— **Вам допомагає у цьому релігія?**

— Завжди точаться розмови про те, що політика — це брудна справа, а я протилежної думки. Сильна політика — абсолютно чиста. Ми, українці, будемо Україну, це — свята справа, цілком природна з погляду розвитку Землі. Це право — будувати свою державу — є недостатком з точки зору будь-якої логіки. Отже, і вся політика, спрямована на побудову держави, є єдино правдивою. Маючи релігію і згадану політику, ви можете бути повноцінною людиною.

Розмовувела
Людмила ПУСТЕЛЬНИК

РОБЕР МЕНАР ВВАЖАЄ РОЗСЛІДУВАННЯ СПРАВИ ГОНГАДЗЕ «ОБУРЛИВИМ, ЦИНІЧНИМ І ГРОТЕСКНИМ»

Генеральний секретар міжнародної правозахисної організації “Репортери без кордонів” Робер Менар уже традиційно в Україні у справі Гонгадзе. Організація, котра за статутом захищає професійні інтереси журналістів, на думку Президента України Леоніда Кучми, м’яко кажучи, упереджена у ставленні до української виконавчої влади. Як ствердив 21 червня цього року на прес-конференції Робер Менар, “передусім ідеться про розвиток розслідування вбивства журналіста Гонгадзе”. Хоча він “не має особисто нічого проти пана Кучми”.

Пам’ятаємо, що в січні цього року пан Менар приїздив у Київ із прем’єр-міністром Швеції, “зацікавленим” справою зникнення українського журналіста. Ось і представник “Репортерів без кордонів” нагадав: “Швеція головувє сьогодні в Євросоюзі...”. На його думку, це не є втручанням у внутрішні справи України, як і позиція стосовно журналіста Олега Ляшка та радіо “Континент”.

У будь-якому випадку справи вирішаться — на користь чи не на користь України...

Присутня на прес-конференції мати Георгія, Леся Гонгадзе, ствердила “кримінальне ведення слідства” у справі зникнення її сина.

Однак неочікувано “з’являється позитив”. За свідченням адвоката пані Лесі, є офіційна інформація, що “Генпрокурор України звернувся до Ради Європи з проханням допомогти в експертизі тіла”. У свою чергу, Ніна Карпачова проінформувала “репортера без кордонів”, що “слідчі і персонально Генеральний прокурор уже не проти того, щоб відбулася нова експертиза тіла, знайденого в Тараші”.

Як з’ясувалося, нових експертів запропонував залучити до розслідування вбивства Робер Менар у листі Генпрокуророві України М. Потєбеньку того ж 21 червня. “Я сподіваюся, що ця експертиза буде безпристрасною і відповідь на всі запитання, на які можна відповісти. Це сьогодні може бути виходом з того тупика, де є всі

ми”, — наголосив французький правозахисник.

Логічно виникає питання довіри до чергової експертно-слідчої іноземної комісії. Адже досвід розпізнавання в тарашанському тілі Георгія Гонгадзе невтішний: маємо два цілком протилежні висновки. Попри все пан Менар зі свого боку сподівається на французьких експертів, котрі вже виявили компетентність у розслідуваннях убивств журналістів. Сподівається він і на “довіру матері”, вважаючи її остаточною інстанцією у справі.

“Це — моя остання надія. Я впевнена, що повірю пану Менару”, — сказала журналістам Леся Гонгадзе. “Усі ми втомилися тим, що робиться з ім’ям мого сина”.

Залишається чекати відповіді офіційної України. 29—30 червня цього року очікується приїзд до Києва французької експертно-слідчої комісії, яка передусім має визначити, як бути матері Гії.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

«ПРОСВІТА» СЬОГОДНІ

КОНСТИТУЦІЇ ПРИСВЯЧЕНО

Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка напередодні Дня Конституції України 27 червня у приміщенні Національної спілки письменників України (Банкова, 2) провело “круглий стіл” на тему: “Актуальні проблеми державності української мови”.

Згідно зі ст. 10 Конституції державною мовою України є українська мова. Відповідне тлумачення з цього приводу дав Конституційний суд України. Проте державність української мови вперто ігнорується більшістю посадових осіб у державі. До цього року у бюджеті не закладалося жодної копійки на розвиток державної мови.

Повністю російськомовним залишається український спорт, бізнес.

Інформаційний простір України окупований російськомовною продукцією. Українськомовна друкована та відеопродукція практично витіснені російськомовними.

У багатьох областях України грубо порушуються права українців на отримання освіти рідною мовою. Вища школа залишається бастіоном зросійщення.

У системі виховання витісняється саме поняття “національно-патріотичне виховання”, під виглядом “громадянського виховання” відверто пропагується космополітизм, снобізм і зневага до українських духовно-культурних цінностей.

Як наслідок — маємо серед молоді байдужість, апатію, а у окремої частини — аморальність і цинізм. Українська молодь денаціоналізується.

У “круглому столі” взяли участь члени “Просвіти”, представники Конституційного Суду та Верховного Суду, міністерств, відомств, учені, письменники, громадські діячі.

Влас. кор.

«НЕ БІЙТЕСЯ І ВІРТЕ»

Закінчення. Початок на с. 1

З громадянами, чий оселі розташовано вздовж папського маршруту, попередньо провели розмови працівники СБУ: на балкони не виходити, вікон не відчиняти. Для порівняння: після неодноразових візитів Івана Павла II до Польщі священики відтак дорікали тим мирянам, що не вітали високого гостя з вікон своїх квартир. Але ж Київ — то вам не Варшава, в столиці України від усіх, хто прийшов на Літургії, крім запрошень вимагали про всяк випадок ще й паспорти. Не у всіх, звичайно, а лише в тих, хто викликав у охоронців якусь підозру. Співкоординатори Комітету УГКЦ з підготовки візиту твердили, що парасольки на випадок дощу на «Чай-

зажадала ще стільки ж, але їй, схаменувшись, не дали. На що жінка пробурчала собі під ніс: «Ничего, счас в церкви какой-нибудь еще доберу». Навіщо добродійці «еще», залишається тільки здогадуватися.

Православна громада Московського патріархату не залишала киян і гостей столиці без видовища чи не кожного дня перед візитом. Зверхники російської УПЦ від організації хресних ходів відхрещувалися: миряни самі, мовляв. Держава, яка офіційно запросила Івана Павла II, робила вигляд, ніби нічого не відбувається: жоден з державних діячів публічно не засудив неподобства, яким Україна знову «прославилася» на весь світ. А для хресних ходів, як помітили спостерігачі, були мобілізовані навіть розмовно відсталі особи.

22 червня православні «брати» католиків оприлюднили в УНІАН заяву УПЦ МП устами єпископа Митрофана: в принципі, ми не проти приїзду Папи, але вважаємо, що зараз йому краще в Україну не їхати. Голова Союзу православних братств В. Лук'янік натомість навіть не намагався гратися в дипломатію і договорився буквально до такого: «Наш народ пережив і монголо-татарське іго, і фашистську навалу, і візит Папи витримаємо».

До цього можна додати тільки одне: суддя їм — Бог.

Візит

23 червня опівдні Іван Павло II поцілував українську землю в Борисполі. Перші особи незалежної України вітали його Святість у кращих традиціях посткомуністичної держави — жоден з них не спромігся поцілувати руку понтифіка, як це зробили чимало присутніх на летовищі іноземних послів. Президент Леонід Кучма у вітальній промові говорив красиві і правильні слова, щоправда, не обійшовся без ляпу, вимовляючи «Павлова праця» з наголосом на першому складі. Казенно-суворі обличчя наших чиновників компенсувала непідробна радість від зустрічі наймолодших українців: діти були щирими, як і сам Папа.

Тим часом, прогулюючись київськими вулицями, непосвяченим годі було дізнатися, що столиця чекає Вселенського Архієрея — жодних плакатів, вітальних гасел тощо. Хіба що дорогою з Борисполя і вулицю Грушевського прикрасили прапорцями Ватикану й України. В самій же столиці папський кортеж опівдні 23 червня зустрічали навіть не сотні — десятки людей. І зовсім не тому, що кияни були не раді високому гостеві — більшість громадян просто не випустили з метро правоохоронці, мотивуючи заборону міркуваннями безпеки.

Та хоча «папамобіль» рухався до нунціатури зі швидкістю 50 км за годину, вистачало навіть короткої миті, щоб, побачивши його, відчувти дивовижну теплоту і спокій, які випромінює постать Івана Павла II. Саме тому вірні, що наступного дня прийшли на Божественну літургію в латинському обряді, почувалися щасливими від зустрічі зі своїм духовним пастирем. Скільки б не намагалися зіпсувати їм цю радість відповідальні за організацію урочистості.

Такого безладдя і тотальної

безпорадності охоронців давно не доводилося бачити. Натовпи людей, мимоволі нагороджуючи один одного стусанами — тісно ж! — були змушені довго й нервово чекати, поки їх пропустять до омріяних секторів. Відтак з'ясовувалося, що дороги до того чи іншого сектора теж ніхто не знає. Відтоптані ноги, крики, обурення — такими запам'ятовуються прочанам перші хвилини перебування на спорткомплексі «Чайка». Хоча:

— Невлаштованість на стадіоні мене не лякає, — заявила авторці цих рядків мешканка Броварів Людмила Олішук. — Треба просто вірити, а задля цього можна витерпіти будь-яку невлаштованість. Я прийшла зустрітися з Папою, отримати його благословення і віру в те, що між українськими церквами нарешті настане єдність і не буде ворожнечі. Дуже сподіваюся, що і в нашому житті теж буде краще.

Натомість гість з Вальбжиха (Польща) Юліуш Дембський вголос дивувався:

— Я не розумію вашої влади. Невже їм важко втямити, що таким брутальним ставленням до людей просто відлякують їх від релігії? А вона, здається, — те єдине, що ще може вам допомогти. Я не пропустив жодної зустрічі з Папою в Польщі. Так, у нас теж дбають про безпеку, але ніхто не змушує громадян приходити на місце зібрання за 2—3 години до початку, потім стояти там та ще й так мучитись, як на «Чайці». Я дуже співчуваю українцям.

— Я теж їздила на багато зустрічей з Папою, — продовжує Данієла Кудринко з Керчі (Крим). Годі порівнювати — тут людей просто мають за тварин. Навіть на комуністичній Кубі не допускали такого знущання над вірними.

— **Це якось вплинуло на ваші релігійні почуття?**

— Ні. Я дуже люблю Папу і хочу, щоб те саме відчувала і решта співгромадян. Щоб не просто прийшли «подивитися на Папу», а відкрили для нього свої серця. Я впевнена: в Україні повинно щось змінитися після приїзду Святішого Отця.

Президент України Леонід Кучма і Папа Римський Іван Павло II

Коли він з'явився перед 152-тисячною громадою католиків, православних і протестантів, всі одразу ж забули про дощ і холодний вітер, на які того дня не поскупилася природа. Йому, скандуючи, освідчувалися в любові і намагалися доторкнутися бодай до «папамобіля», що проїжджав між секторами. Папу вітали принесеними із собою словами, з усмішками і радісними сльозами на очах. А намісник святого Петра на землі був, як завжди, зворушливим у

Папа Римський Іван Павло II цілує українську землю

своєї простоти. Він закликав українців не боятися, а зокрема молодь — зробити правильний вибір у житті. Дивовижно переконливо була сила цього слабого голосу, яким 80-річний чоловік виголошував слово Боже. Щоб почути його, до Києва прибули представники багатьох держав: Польщі, Білорусі, Росії, Словаччини, Грузії, США, Канади. Усі вони отримали благословення Папи після прочитаної ним молитви «Ангел Господній».

Закордонні журналісти, акредитовані на урочистості, сприймали як сенсацію благословення понтифіком Президента Кучми.

— Для України це дуже символічно, — сходилися на думці мої італійські та американські колеги. — По-перше, глави лише тих держав, у яких католицизм — панівна релігія, зазвичай присутні на месах Папи і відтак

відміняла справ суто земних — комусь від довгого стояння ставало погано, перш, ніж на допомогу приходили медики, до нежданих поспішали їхні дуже юні помічники. Вони не чекали, поки хтось почуватиметься кепсько — самі підходили до прочан і цікавилися:

— З вами все гаразд? Нічого не болить?

Так автор цих рядків познайомилася зі школярами Олександром Лагузяном, Ігорем Носенком та Олегом Ненашевою. Усі троє працювали добровільно, безкоштовно і без відпочинку ще з 4-ої ранку. Діти представляли київську соціальну спілку для молоді, досвід кожного у наданні першої медичної допомоги — майже рік.

— **Чого ви сподіваєтеся від візиту Папи особисто для себе?**

Ігор: — Щоб у нас у дворі нарешті зробили стадіон.

Оскар: — Зараз моя мама вагітна, вагітність протікає важко. До приїзду Святішого Отця я загадав, щоб у мами було все добре з пологами, і дитина була здоровою.

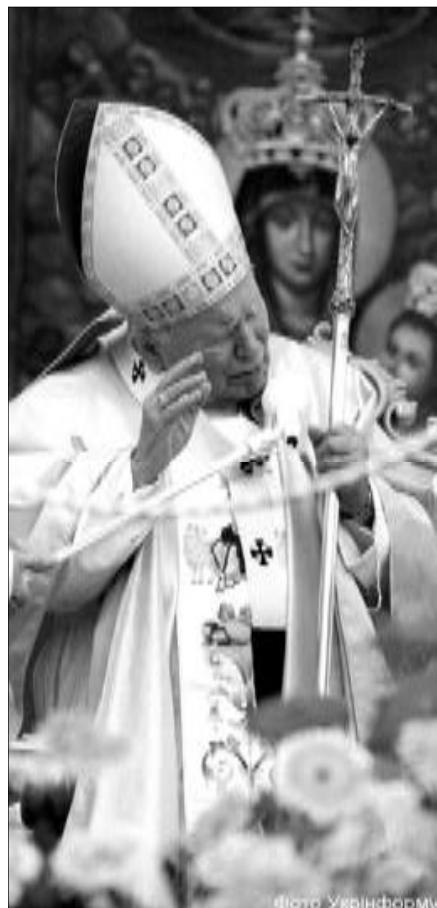
— **Ви вірите, що після візиту Папи в Україні стане легше жити?**

— Не дуже, — хором відповіли всі троє. — Все буде так, як і раніше.

Песимізм молодшої генерації поділяти не хотілося, тим паче, що майже ідилічна картина масової радості у величезному людському морі вселяла надію.

Попри те, що зворотного транспорту з «Чайки» до Києва (а це — десяток-другий кілометрів), звичайно, не було, і юрби прочан під зливним дощем чвалали пішки, періодично штурмуючи випадкові «маршрутки». Ну, не можуть у нас зробити так, щоб усе було гаразд. Хіба що Богу це під силу, але Його представник на землі — Папа Іван Павло II — після Служби Божої у візантійському обряді наступного дня поїхав до Львова — під прощальне зітхання сотень тисяч його прихильників.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК
Редакція дякує агенції Укрінформ за люб'язно надані нам фото.

Під час Священної літургії

ку» з собою брати можна, наші ж органи безпеки радили їх залишити вдома і мокнути під дощем — виявляється, у парасольці можна сховати щонайменше базуку. До того ж, їхати на стадіон настійно просили нащесерце — біотуалетів, знаєте, малувато, тож нічого створювати зайві проблеми чергами біля них. Хоч вистояти щонайпізніше з 7-ої ранку до 9.30 (початок літургії), а потім ще за три години з порожнім шлунком, погодься, важкувато навіть найбільш відданим християнам. Втім, усім їм треба було опинитися на стадіоні до 8-ої години ранку, після котрої вхід був категорично заборонений.

Потрапити ж на «Чайку» можна було тільки за запрошеннями, які видавали у храмах всім бажаним безкоштовно. При цьому наголошувалося, що підробити їх, щоб потім продавати, неможливо. Втім, навіщо підробляти, якщо можна взяти скільки завгодно? Автор цих рядків спостерігала в київському костелі св. Миколая цікаву сцену за тиждень до приїзду Папи: базарного вигляду тітонька, проплизнувши до храму за хвилину до закінчення служби Божої, випитувала «де здесь денги, ну, в смысле приглашения дают?» Відхопивши аж 10 запрошень,

ТЕЛЕ*бачення*

25 червня — 1 липня

7

Понеділок, 25 червня

Вівторок, 26 червня

Середа, 27 червня

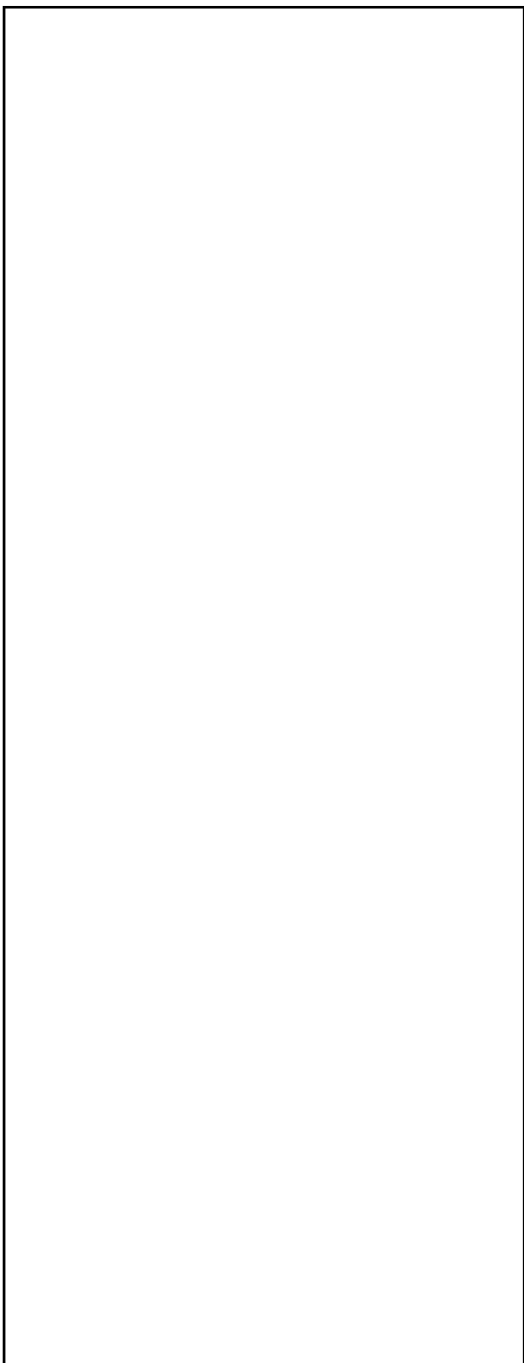
Четвер, 28 червня

П'ятниця, 29 червня

Субота, 30 червня

Неділя, 1 липня

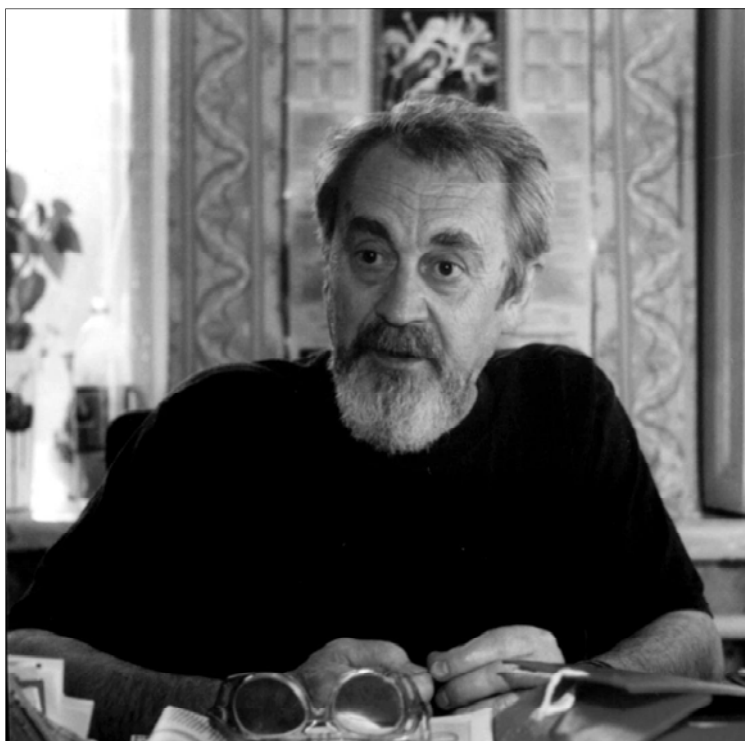

Неповторні краєвиди і натхнення: осяяна сонцем Андріївська церква, розмаїття кольорів предивного художнього базару і загадкові тіні на бруківці — знаменитий Андріївський узвіз. Та найбільше манить творців картин оцей утаємничений будинок, по сусідству з яким навки зупинилися дві легенди: Андрій Первозваний та Ярослав Мудрий. Це справжнє пристанище художників пов'язане з ім'ям людини також легендарної, для багатьох знайомої — Івана Петровича Кавалерідзе, унікального скульптора, талановитого режисера і драматурга. Знані у мистецтві люди нині називають його Мікеланджело двадцятого століття.

Отож, музей Кавалерідзе, і ми з цікавістю заходимо сюди. Аякже, є нагода, вельми радісна: нещодавно директора музею, відомого режисера Ростислава Синька вшановано орденом Ярослава Мудрого III ступеня. Отже:

— **Шановний Ростиславе Олександровичу! Ми, просвітяни, сердечно вітаємо вас, нашого давнього колегу й побратима, з високою відзнакою**

Розповідає Ростислав Синько

ТВОРЦІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

вашої багаторічної праці на ниві рідної культури. Ми радіємо вашим творчим пошукам і знахідкам. А наших читачів цікавить ваш проект під назвою “Творці Незалежності”. Як і звідки він почався? І який його задум?

— Впродовж останніх років часто чуємо думку про те, що держави України у світах не знають. А як же ми? Чи ми сьогодні знаємо Україну? Чи шануємо самі себе? Чи цінуємо достоту наших історичних діячів, творців духовних обсерваторій? Я навіть вжахнувся, коли ми проводжали у безсмертя патріарха Володимира та Олеся Гончара. Не було ж бо там державної й народної скорботи та розуміння великої втрати!

— **Пане Ростиславе, ви до того розуміння вже зверталися, як відомо, ще раніше, коли працювали на студії телефільмів. Нам запам'яталися ваші документальні кінострічки про Івана Кавалерідзе, Степана Турчака та Василя Касіяна. Був у вас також хвилюючий кінодокумент “І голос наш почує світ” — про в'язнів Соловецького ГУЛАГу Леся Курбаса, Миколу Куліша, Валер'яна Підмогильного, Миколу Зерова. У добрій згадці залишилася ваша режисерська та акторська праця у багатосерійному телефільмі “Сад Гетсиманський” за однойменним романом Івана Багряного. Так, очевидно, визрівала ваша думка про наші незабутні особистості, про український пантеон.**

— Дякую за добру пам'ять. Звичайно, що тема пантеону не виникла в мене спонтанно. Та й нинішня по-

сада в іпостасі директора музею, що носить ім'я славетного Кавалерідзе, зобов'язує мене і думати, й дерзати. От якби нам відновити Десятинну церкву, там був би справжній пантеон! А доки є чудовий наш початок: понад шістьдесят портретів із проекту “Творці незалежності” у талановитій, одержимій праці художника Бориса Плаксія.

— **А чому для задуму свого ви обрали саме Плаксія? Чому не**

тоді виношував портрет багаторічного в'язня Данила Шумка.

— **Ви знайшли художника-сортника. А як шукали ви яскраві особистості, небуденні образи борців за справедливість?**

— Вони жили й живуть між нами. Насамперед, це політичні в'язні сталінської ери, серед яких — В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Микола Руденко, Олесь Бердник, брати Горині, Микола Горбаль, Євген Сверстюк та інші. Виставка портретів Бориса Плаксія, що відбулась у нашому музеї, стала важливим явищем у мистецькому житті столиці України. Нас найпершими вітали видатні, відомі люди нашої держави — саме ті, кого ми називаємо творцями Незалежності: Леонід Кравчук, Олександр Ємець, Іван Драч, Дмитро Павличко й інші політичні діячі, письменники, художники, артисти.

— **Кажуть, що Алена Пашко — дружина незабутнього В'ячеслава Чорновола, відомо українська поетеса — була здивована і вражена побаченням портретом найріднішої людини.**

— Це справді так було. Творчо вдалі, глибоко зворушливі образи-портрети Алли Горської, Василя Симоненка, Івана Марчука та Ніни Матвієнко. Мій проект Борис Плаксій продовжує у постатях великих і славетних українців: Тараса Шевченка, Михайла Грушевського, Симона Петлюри. Готуємо нову виставку до десятих роковин нашої Незалежності. Я працюю також над своїм майбутнім кінофільмом, що буде називатися одним словом: “Кредо”. Тут будуть не тільки портрети наших видатних сучасників, а й збережені навки їхні голоси, їхні мрії і діяння, щирі заповіді. Одне слово: їхнє кредо.

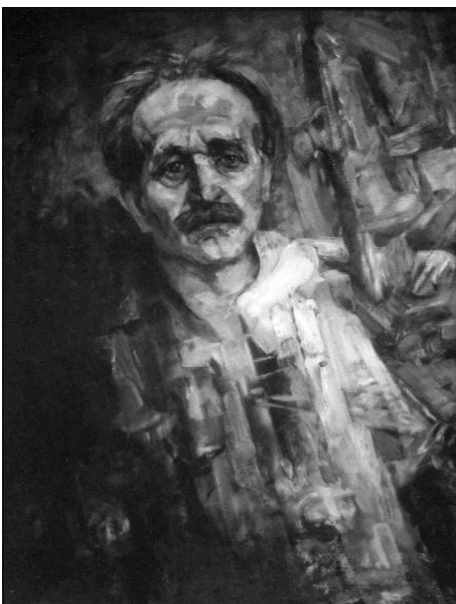
— **Хто ж ви більше, пане Ростиславе: режисер чи директор музею?**

— Завжди і всюди — режисер. А слово “режисер”, як відомо, з латини означає: керувати, управляти. Я, насамперед, керую сам собою, своїми діями і совісними вчинками. До цього закликаю всіх керівників нової України. Чим ви керуєтеся? Куди йдете? Без пам'яті немає роду й народу.

— **Отже, майбутній український пантеон неодмінно буде втілений у життя, в картини й кінофільми?**

— Початок уже є...

Розмову записав
Микола СОМ

Б. Плаксій. “В'ячеслав Чорновіл”

залучили будь-кого з гучних імен своїх відомих друзів? От, скажімо, дуже авторитетного Івана Марчука.

— Бо вами згаданий Марчук, якому я повідав свій проект, порадив залучити до співпраці Плаксія. Це людина самобутня, не лукава, національно свідомою. Ще у шістдесяті роки він був оголошений “ворогом радянського народу”, дисидентом і націоналістом. Був однодумцем неупокореної Алли Горської та Віктора Зарецького. Значився у чорному списку інтелігенції, що виступала супроти комуністичного режиму. Ним розписане кафе “Хрещатий яр” можновладці потрошили, поламали. Художник жив тоді, мов Діоген у бочці, в саяк-такій квартирі на оболонському пустирищі, без майстерні, без постійного заробітку. А мій творчий задум він схопив одразу, бо й сам

Б. Плаксій. “Василь Стус”

ОСНОВНИЙ ЗАКОН (Історичний аспект)

Тільки на підставі власних унормованих та конституційних законів можна заявити про себе у цивілізованому світі й виокремити себе зі світу. Бути державою — це значить самоусвідомити себе на всьому історичному шляху свого розвитку, зіставити свої інституції з існуючими у світі, створити неповторну і разом з тим гармонійну для певного етносу модель держави.

Здавна людство намагалося гармонізувати свої стосунки, й особливо по лінії держава — особистість, одиниця — громада... Не будемо згадувати біблійні часи та п'ятикнижжя Мойсея: бо хочемо, бодай побіжно, озирнутися на нашу історію, на історію становлення державотворчої думки.

Ще за правління Аскольда і Діра Київська Русь набувала виразних рис монархічної держави (каганату). Уже в часи Ярослава Мудрого формувалися норми поведінки особистості, давалися заповіді дітям. Було й таке, що в часи перебування у складі Литовсько-Руської держави нашим пращурам доводилося керуватися звичаями і атрибутами княжого часу, а загодом — польськими настановами та вказівками.

Польські конституції та укази кінця XVI століття та першої третини XVII століття засвідчують і національний характер державотворчих процесів.

5 квітня 1710 року гетьманом обрано Пилипа Орлика. З його ім'ям пов'язана пам'ятка видатної правничої думки — “Пакти і конституції законів та вільностей Війська Запорізького...”. Ця конституція фактично закріплювала в державі громадське суспільство, проголошуючи Україну демократичною республікою. Йшлося про загальні вибори та звітність виборних осіб, про розподіл гілок влади. Визначалися також обшири держави, її національні інтереси, панівний статус православ'я. Європа на той час не знала подібного, тому що державним устроєм багатьох країн була монархія.

В контексті історичних державотворчих процесів ми нагадуємо собі і про Угоди Гигівського, Юрія Хмельницького, гетьмана Петрика, витяги з польських конституцій, джерела часів гетьманської України, угоди з Московією, Кримом, Портою...

Та чи не найпродуктивнішим за повнотою державотворчої думки були 1917—1922 роки. Акти Центральної Ради та Української Народної Республіки, Гетьманської Держави, Західно-Української Народної Республіки, Директорії засвідчили тяглість боротьби українського народу за свою незалежність.

Згадаємо в цьому контексті й індивідуальні праці визначних борців за правову свободу. Скажімо, праця Михайла Драгоманова “Вільний союз — “Вільна спілка” була надрукована 1884 року. В основі поглядів М. Драгоманова — вчення про особистість, про права людини. Тут зроблено акцент на понятті свободи. Критично автор оцінює державні структури. Людина — за Драгомановим — найвища цінність соціального устрою. Гарантом її прав може бути громада, а не держава. Відомо, що М. Драгоманов сповідував “громадський соціалізм”, який “мусив мати українську одіж”, прагнув децентралізації Російської імперії на федерацію. Українці, на його думку, повинні об'єднатися у “Вільну спілку”. Зерна соціалістичних ідей ученого впали на рілля соціалістів-галичан і там проросли. М. Драгоманов став натхненником першої організації Русько-української радикальної партії.

У травні 1905 року Михайло Грушевський у “Літературно-науковому віснику” друкує статтю “Конституційне питання і українство в Росії”. По суті, це був проект конституції, розроблений Грушевським у дусі політично-правничої думки XIX століття. На ньому лежить відбиток думок кирило-мефодіївців та ідей федералізму М. Драгоманова. Стаття М. Грушевського складалася із двох частин. У першій він змальовував політичне становище в Росії та місце в ньому українського національного руху. У другій — М. Грушевський пропонує свій конституційний проект, а також критикує П. Струве. Грушевський у своєму проекті пропонує національно-територіальну децентралізацію Російської імперії та формування влади автономних національно-територіальних областей.

Патріотичним документом можна назвати Конституцію ЗУНР. Цей законодавчий акт називався “Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої австро-угорської монархії”, його було оприлюднено 13 листопада 1918 року. Конституція ЗУНР була доповнена цілою низкою законів, в одному із них йшлося про державну українську мову. Цей закон було прийнято 15 лютого 1918 року. Верховна влада в ЗУНР належала УНР, виконавча — Державному секретаріату.

1 листопада 1918 року було видано Розпорядження УНР, яким передбачалася ліквідація старих органів місцевої влади та управління. Йшлося про вибори нової, української влади. Конституційний характер мали й проекти державно-правового статусу ЗУНР. Серед них — проект договору між Найвищою Радою держав Антанти і Польщею, щоправда під зверхньою адміністрацією Польщі.

Державотворчі процеси майже ніколи не припинялися... Згадаємо й Акт про незалежність Карпатської України 1939 року та Акт про відновлення незалежності України 1941 року.

Конституція УРСР — 1919, Конституція УСРР — 1929, Конституція УРСР — 1937, Конституція УРСР — 1978... І, нарешті, Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, де чорним по білому — **Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.** Що ж, просвітяни шанують державні закони і сподіваються, що держава стане гарантом їхнього дотримання!

Василь ОСАДЧИЙ

ВІД ЛЕСІ ДО ОЛЕСЯ

Рідко трапляються у видавничій практиці випадки, коли можна щиро позаздрити упорядникові антології. Уже від самого слова “антологія” віє чимось академічним, “книжковою шафою”. І ось несподівана свіжість і непідробна любов до рідного слова промовляє зі сторінок унікальної книги “Небо України” (Поетична антологія, книга перша), яка побачила світ у видавництві “Український письменник”.

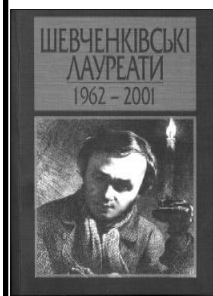
Відомий поет, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Володимир Коломієць доклав багато зусиль та душі до того, щоб створити цей том. Пригаду-

ються незабутні слова славетного Маркіяна Шашкевича, 190 років від дня народження якого ми відзначаємо цього року: “Письменство у кожного народу — це його життя, його спосіб думати, його другий образ, воно повинно заключитись і вирости серед народу і розквітнути на його ж таки ниві, щоб не скидатися на того райського птаха, про якого розповідають, що не має ніг, а через те мусить в повітрі виснути. Письменство — найперша потреба всього народу”.

Автор-упорядник текстів буквально витворив дуже своєрідне асоціативно-культурологічне тло, яке лежить в основі впорядкування. Тут варто говорити про досвід роботи особистості над текстами та вміння вписувати матеріал в загально-культурну ситуацію взагалі. Володимир Коломієць звернув увагу якраз на ті шедеври, які прижилися в естетичній свідомості поколінь і не перестають дивувати нас своєю красою та первозданністю і сьогодні. Враження таке, що ми щось забули й ось — вчасне нагадування!

Книга обіймає хронологічні рамки — від найдавніших співів до Лесі Українки. Оригінальна творчість відомих українських письменників-класиків переплетена фольклорними скарбами. Дивує і збіг думок у добірці фольклорного матеріалу. А якщо так, то однодумців буде ще більше. Видно, існує в часі якщо не істина, то якась інтуїтивне відчуття нестачі в духовному обігу тих цінностей, які повинні постійно втамовувати нашу спрагу. Енергетика фольклорних джерел у цій книзі представляє якнайповнішу гаму національних почуттів.

Упоряднику вдалося вирізнити з-поміж текстів саме ті варіанти, які мають свою джерельну першооснову. Виконано величезну працю з добору текстів. Використані маловідомі і зовсім невідомі для широкого загалу. Окрім творів відомих письменників до антології увійшли й тексти з Велесової книги та епос-казка “Котигорошок”, і замовляння, і пісні Марусі Чурай, і поетичні твори Івана Мазепи. Розділи “Відголосся княжої доби” та “З доби ренесансу та бароко” теж подаються у свіжій інтерпретації. До розділів та персоналій додаються кваліфіковані передмови. Маємо тільки перший том із задуманої тритомної антології. У післямові автор-упорядник зазначає: “Ця антологія української поезії (від часів давніх до кінця XIX ст.) не могла, звичайно, обійняти усіх скарбів та багатства нашої поезики, подано лише взірці”. Наступні два томи називатимуться “Українське Диво” та “Слово заповітне”. До них увійдуть твори визначних поетів усього XX віку — “...від Олеса й Вороного через поезію Розстріляного Відродження, через Празьку й інші школи — аж до сучасних майстрів слова, суцільних в Україні та її діаспорі”. Залишається тільки сподіватися, що і до наступних томів Володимир Коломієць візьметься з такою ж любов’ю та завзяттям. Досвіду йому в цій справі не позичати.

НОВЕ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАННЯ

20 травня 1961 року вийшла постанова Ради Міністрів УРСР “Про встановлення щорічних Республіканських премій імені Т. Г. Шевченка”. Тоді ж затверджено Положення про премії та зразки почесних знаків, створено перший Урядовий комітет. До цього комітету, окрім партійно-державних керівників, увійшли визначні діячі української культури.

Першими лауреатами Шевченківської премії стали Олесь Гончар, Павло Тичина і Платон Майборода... Про все, що пов’язане з найвищою відзнакою за твори літератури та мистецтва в незалежній Україні, можна дізнатися в новому виданні.

Енциклопедичний довідник “Шевченківські лауреати 1962—2001” щойно вийшов у світ у видавництві “Криниця”. Вступне слово до цього видання “До історії Національної премії України імені Тараса Шевченка” написав академік НАНУ, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Іван Дзюба. Автор-упорядник довідника — М. Лабінський.

У книжці вміщено Розпорядження Президента України про відзначення 40-річчя заснування в Україні Шевченківської премії. Довідник — перше видання, яке дає досить вичерпну інформацію про життєвий і творчий шлях лауреатів та віхи на їхньому шляху. Список Шевченківських лауреатів нині налічує 525 персоналій та колективів.

У передньому слові Іван Дзюба справедливо зазначає: “Сорокарічна історія Шевченківської премії стала частиною історії української культури, отож у радянські часи вона зазнала і тих негараздів та деформацій, що і вся культура. Хоч переважна більшість лауреатів премії — це ті, хто був і залишається окрасою нашої культури, однак траплялися і випадкові постаті або проведені з кон’юнктурних міркувань, під тиском офіційної думки...”

Серед відзначених: 140 письменників — поети, прозаїки, драматурги, публіцисти, а також — живописці, графіки, скульптори, вишивальниці, актори, поліграфісти... і навіть партійний діяч М. С. Хрущов. Книгу проілюстровано фотопортретами Шевченківських лауреатів. Довідник стане в пригоді всім шанувальникам української культури.

Підготував Василь ОСАДЧИЙ

ДЛЯ ЧОГО КНИЗІ МУЗЕЙ?

Музей книги і друкарства України був створений у Міжнародний рік книги (1972 р.), що відзначався за рішенням ЮНЕСКО, і покликаний служити піднесенню культури українського народу. Це, до речі, перший на теренах колишнього Радянського Союзу музей такого роду. Він має універсальний загальнонаціональний характер. В експозиції багатоаспектно показано всі найважливіші етапи розвитку історії вітчизняної книги — від її витоків у Х ст. і до сьогодення. В той час, як інші споріднені музеї — місцеві, регіональні відображають лише певний період чи окремий аспект книжкової справи (у Львові, Острозі, Бережанах, Чернігові).

Розміщений музей у будинку колишньої друкарні Києво-Печерської лаври, зведеному після пожежі 1718 р. на відстані півсотні метрів від Успенського собору.

Взагалі, слід зазначити, що у світі тисячі різноманітних музеїв. Та музеїв всієї історії книги і друкарства не так уже й багато. Вони є тільки у високорозвинених країнах Європи (Велика Британія, Німеччина, Франція, Чехія) і в США. А тепер уже й в Україні.

В українському музеї зібрано багато прекрасних книг і за змістом, і за формою, і за тією історією, яка з ними пов’язана. Кращі взірці милують око і наснажують серце довершеністю сюжетних кольорових мініатюр, своєю прегарною одежею. Стародруки XVI—XVIII ст. здебільшого вдягнені в оксамит і шкіру, оздоблені фініфтевими прикрасами. На деяких оправах бачимо майстер-

но виконане карбування по золоту, сріблу. Прикро, що серед цих шедеврів книгодрукування немає “Пересопницького Євангелія”. Ця унікальна книга, на якій складають присягу нині президенти, досі не відтворена факсимільно друком. Зберігається вона у Національній бібліотеці Академії наук України імені Вернадського. В музеї представлені лише кольорові фотознімки окремих її сторінок.

Є в музеї книги Івана Федорова, Петра Могили, Афанасія Кальнофойського, Памви Беринди, Герасима Смотрицького, Іоанікія Галатівського, Інокентія Гізеля, Лазаря Барановича, Феофана Прокоповича, Дмитрія Ростовського (Туптала), Євфимія Болховітінова. Представлені також перші видання творів Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Старицького, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, І. Франка, Лесі Українки, наукові праці М. Максимовича, М. Пирогова, В. Антоновича, М. Драгоманова, О. Потебні, М. Грушевського, Д. Яворницького, А. Кримського, В. Вернадського, Є. Патона, В. Глушкова, фундаментальні закордонні видання, наприклад, “Енциклопедія українознавства” під редакцією В. Кубійовича. Привертають до себе увагу документи і матеріали так званого самвидаву.

Кращі з книг удостоєні високих міжнародних і республіканських нагород за поліграфічне виконання і художнє оформлення. Шанувальникам книжкового мистецтва додаються мініатюрні видання, ори-

гінали графічних робіт художників, які плідно працювали і працюють для книги.

Експонуються зразки друкарського поліграфічного обладнання минулих століть і сучасні, аркуші старовинного паперу з філігранями, видавничі марки, екслібриси тощо.

Не може залишити байдужим подвижницька діяльність видавців вітчизняної книги — П. Куліша, Б. Грінченка, С.В. і В.С. Кульженків, Ф. Йогансона, Є. Фесенка, І. Чокілова, І. Тиктора, а також цілої плеяди книгознавців — О. Бодянського, С. Маслова, Ю. Меженка, І. Огієнка, П. Попова, Д. Щербаківського. Вдивляючись у їхні обличчя на портретах, в труди їх серця і рук, і ще раз переконаєшся у правоті слів А. Чехова: “Все тьмяніє перед книгою”.

Людині, яка вміє дивитися і бачити, відкривається велика багатовікова історія борін, сподівань, діянь, героїчного і трагічного, жива душа народу, виявлена у книзі. Підтвердженням цього є й слова керівника Центру поліграфічних досліджень університету Оксфорд Брукс (Англія), майстра мистецтва Пола Річардсона, який, відвідавши Україну, відзначив, що тут “народ високоосвічений, а історія друкарства та видавничої справи бере свій початок від XVI сторіччя... У самому серці Києва розташовано чудовий музей книги”.

Тож, маємо гідно пишатися скарбами, створеними у минулому, всім тим, що є запорукою нашого кращого майбутнього.

Микола ГЛАМАЗДА

ТУГА І КАМІНЬ

ЙОГО струні так легко у зажури. Його смичку так важко у журі. А журитися є від чого. Вимірний, виборений світ, в якому праглося оповідачеві в книжці Павла Гіриника “По війні” (К., Інститут громадянського суспільства, 2000) розкуто жити й творити, перевернуто догори дном: “Тьманоують джури, / Що не на себе переймали ніж”; “Що надбано — усе на вітряки. / Над полещем, як твої знамена, / Гойдаються терни і будяки”. Уже з самого початку автор приголомшує читача бивнвою іронією. Переводимо погляд на чорно-білу обкладинку книжки, стилізованої під телефонний довідник, де номер сторінки замінює чергова літера алфавіту, і це напертас на думку про авторський виклик самій поезії як нетлінній красі, якій протиставлено буденні — “чорно-білі” вірші, далекі від райдужної краси. Але від того не менш виразні, бо є суттю його трагічного світогляду.

Чи може бути світ, немилосердніший за той, де “однаково — жити, писати, кохати чи вбити”? Де дітей поховано у мертвому чорному лісі? Де навіть дерева цієї землі відреклися? Ось у такому жорстокому світі — “сам собі сам” — і живе оповідач “по війні”. Живе, бо живе, іншого йому наразі не дано. Інший світ — з туги і камню — навряд чи побудуєш. Межі екзистенційно-драматичного простору, в якому замкнутий автор, ще більше звужуються з варварським вторгненням у його свідомість одного страшного слова, що ним завершується вірш “Пересіялася дорога”: “Се — народ мій. / Се я, причинний. / Се остання сліпа течія. Посміхайся Батьківщина. / Ніччя”. Це не просто слово. Це удар електрошоку, від якого темніє в очах. А просвітлити зір може хіба згадка про отчу хату, маму і всю родину: “А над вишнями дощ, а під вишнями стіл і сусіди, / І родина твоя, і бджола над холодним вином”. Гарна, кольориста картинка на тлі чорнобілого безміру, який просто хочеться “збути і забути. І — не поверта-

тися сюди». Стриваймо, а чому ж — не повертатися? Адже найвище людське призначення залишити по собі пам’ятний слід на землі. Інакше кажучи, прийти — піти — і повернутися. Згаданими рядками П. Гіриник, вочевидь, свідомо пішов на загострення в слові отого невимовного болю, що накопичився в грудях за тяжкі роки.

Однак у тому, що сталося з ним і з його Україною, поет не звинувачує когось, а тільки себе, адже “слід у слід випало йти за собою...” Це саме над ним і Україна стоїть із поминальною свічкою в руці. І всі його гризоти від болісного усвідомлення цього.

А біль скапує з вірша і тече вже рікою, метафорично затоплюючи береги читачевого сум’яття: “Засинай, бо відомо. Написано. Кинуте в ніч, / Де слова з черепів собі дивляться, наче з облич”. Краще й не скажеш про філософське співвідношення слів, черепів і облич.

Безперечно, важка хода поезії П. Гіриника, надто важка. Але він і не претендує на легкий вальсовий крок, бо ж обрав собі долю — “з очима прірви” й дякує їй за те, що по всьому подбала про вирій — стежку до села. І одразу не збагнеш, чого на ній більше: відчаю чи каяття? Та хоч би якою була дорога (нехай тебе й не розпинали), непохитним фундаментом особистості лишається мова — що не німа.

Таким є ідейний стрижень збірки, сповненої попри деякі згустки відчаю позитивної націєтворчої енергії. Енергії, що все перемаже: “Попіл повертається в село. В небо повертає Україна”. У цих рядках — не просто вихор ширих патріотичних почуттів поета, а й трепетне передчуття реального майбутнього, що постане в його омолодженій душі по війні, насамперед із самим собою. Але ця — невидима — війна вимагає ще більше сил, поту і крові, ніж та, яка загрожує бивнвою зброєю. А сили вичерпуються, і найпершим це помічає не хто інший, як “помхмільний, бридкий сатана”, котрий ходить назирці за героєм, не дозво-

ляючи йому отямитись, змушуючи озирнутись назад і безглузд прийняти як віру. Тож відповідно занежусться й самооцінка: “Маю усе, що не треба, бо плінне воно і дурне. / І багато мени, забагато мені говіркою мене”.

Після таких зізнань напруга читачького сприйняття внутрішнього світу Павла Гіриника трохи йде на спад. Проте буквально за кілька сторінок пульсація поетового рядка посилюється: “Люби свій хліб. / Смоли свій човен. / Не озирайся. Не суди. / Нема нікого — тільки слово, / Що навіть не подасть води”. А далі: “...мовчиш, але йдеш, бо не вмієш не йти”.

Та допоки ж мовчатимемо? — болісно запитує поет із бунтарського вдачею, і його громадянський голос мужнішає:

...Не проборгує, коли біда,
Не зрадь себе, не зрадь святині,
Бо стане зігрклою вода,
Якою напуваси сина,
Бо не здолає каяття
Отої прірви за тобою,
Яку ти називав життям,
А кинув шаблю ще до бою.

По війні завжди непросто. Але, як сказано в Біблії, той, хто дотерпів до кінця, — врятується. І цю істину взяв на озброєння автор. Отже, його трагізм просвітлений, а не безнадійний. Бо великий енергетичний запас любові все ж перевершує поклади отої непроханої безнадії.

Думки й почуття ліричного героя збірки “По війні” настільки вистраждані, що іноді здається, що їх стачило б і не на одне життя. Як тут не згадати знаomite Тичинине: “За всіх скажу, за всіх переболію!” Додамо: українським духом! Бо це поняття визначальне для такого глибоко національного поета, як П. Гіриник. Його самотність, художньо виразна книжка “По війні” (одна з кращих з-поміж тих, що вийшли 2000 року) посіла достойне місце в сучасному літературному житті.

Олена ЛОГВИНЕНКО

ХТО КОМУ ВІДЧИНИВ ДВЕРІ?

Це була моя відповідь шовіністично налаштованій учительці, яка у своїй статті в місцевій газеті заходила повчати всіх, що "тільки благодаря России Украина стала культурной страной". Ця вчителька без належного історичного підходу вихопила цитату з В. Белінського, який неодноразово зневажав і нашу культуру і її діячів. Та йдеться не про те! На жаль, у зросійщеному Маріуполі не тільки ця добродійка так вважає. А все це від браку виховання. Моє спростування цієї шовіністичної думки в місцевій газеті надрукувати відмовилися.

Отже, про що писав "Неистовый Виссарион"? А писав він так: "Слившись навеки с единокровной ей Россией, Малороссия отворила к себе дверь цивилизации, просвещению, искусству, науке, от которых дотолпе непреодолимой оградой разлучал её полудикий быт".

За радянських часів, починаючи з 40-х років, В. Белінського, невідомо чому, було названо революціонером-демократом... А такі не Україна, а саме Московія "відчинила до себе двері науки, мистецтву".

Про Україну того часу Павло Алєнський у щоденникових нотатках писав: "Ми зауважили, на наше здивування, чудесну рису: всі вони, навіть жінки й діти, уміють читати, знають церковні співні... священники навчають сиріт..."

А Московія в цей час дивувала іноземців своїм неучтвом. Митрополит Паїсій Лігарид відвідав Московію 1660 року і був вражений не тільки тим, що навіть у столиці не було ні шкіл народних, ні бібліотек, але й неграмотністю духовенства та панства.

Лише Петро І, залучаючи "кнотом и дыбой" підданих до цивілізованого світу, видав 1714 року

указ про обов'язкове навчання саме дворян, а не всього населення.

Історик Ключевський, розповідаючи про часи Петра І і Єлизавети, називає російських вельмож "круглыми невеждами", з яких третина ледве вміла читати. Українські ж гетьмани, зокрема П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, І. Мазепа, мали європейську освіту, знали по кілька мов.

Тоді, коли Московія скніла в темряві, українські діти різних суспільних верств у містах і містечках здобували освіту в братських школах. А в Києво-Могилянській колегії спудеї вивчали латину, грецьку, риторику, логіку. Для Московії Київ був найважливішим осередком просвіти. Ще 1649 року цар Олексій Михайлович запрошує київських вчених, і вони сприяють розвитку російської словесності, збагачують її "такими литературными произведениями, о которых в Москве не было слышно. Благодаря им, Москва впервые ознакомилась с виршами и впервые узнала о существовании драматических произведений". ("История русской словесности" П. Полевого).

Професора, ректора Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича Петро І викликав до Петербурга і він, як зазначає Полевий у тій же "Истории русской словесности", "стал первым русским светским писателем и первым русским ученым. Он указал дорогу — другие за ним последовали".

На жаль, за ним справді виїхало чимало талановитих українців. Одні були змушені залишити рідний край: цар наказом викликав учених, інші спокушались або можливістю себе творчо виявити (як це пізніше зробив Гоголь), або грошима, титулами. Проте Катерині II, яка хизувалася перед французькими енциклопедистами освіченістю, так і не вдалося залучити до царського двору філософа Сковороду. Зате успіхами Росії в міжнародній політиці вона була зобов'язана українцеві Олександру Безбородькові, який походив з козацької старшини, закінчив Києво-Могилянську академію. Його, вродженого дипломата, цінував і цар Павло, що і дав йому князівський титул. Це на його адресу зневажливо-заздрісно висловився Пушкін в "Моей родословной": "Мой дед... в князя не прыгал из хохлов" (яка "пошана" до українців!).

Внесок українців у розвиток російського мистецтва, російської науки — величезний. І, як це притаманно Росії, всі вони — "выдающиеся русские". Мимоволі згадується: на празькому будинку, в якому помер славетний Іван Пулюй, — меморіальна дошка, і на ній викарбовано "український вчений", хоч у Празі минуло більше половини життя геніального Пулюя. А в монографії про художника-українця Дмитра Левицького (1735—1822 рр.) авторка Пістунова, підкресливши унікальність, художню довершеність полотен митця, назвала його "руським гением". І в "художественном календаре" за 1965 рік Левицького теж названо "руським крупнейшим портретистом". І про Володимира Боровиковського (справжнє прізвище — Боровик) сказано, що його твори "принадлежат к этапным произведениям русской портретной живописи". І народжений на Чернігівщині Антон Лосенко (1734—1773 рр.) — "первый крупный русский исторический живописец", хоч його твори далекі від історії Росії, як і опери Дмитра Бортнянського (1751—1825 рр.), який за БСЗ — "выдающийся русский композитор". А в книжці "Бортнянский" (М., "Молодая гвардия". 1989 р.) автор К. Ковальов пише,

що ім'я композитора говорить "о славности русской истории и русского имени".

Цікаво, що в **першій російській національній опері** "Жизнь за царя" М. Глинки **першим виконавцем партії Сусаніна був українець** з херсонських степів Йосип Опанасович Петров (прізвище, безсумнівно, русифіковане). Як згадували сучасники ("Глинка в воспоминаниях современников"), композитор його дуже цінував, тому Йосип Опанасович був і першим виконавцем партії Руслана ("Руслан и Людмила"). І в історію російського музичного мистецтва Петров увійшов як творець образів героїв російської національної опери, як **"создатель русской вокальной школы"**.

Не можна обминути і впливу Гоголя на розвиток російської літератури. "Ревизор", "Мертвые души", "Шинель" дали їй новий напрям. І сам Гоголь — посилюючись на Белінського — привернув увагу європейських читачів до російської літератури, яку до його появи вони не помічали.

Ця тема — внесок українців у російську культуру — досить широка. Можна назвати ще довгу низку імен митців і вчених, чия діяльність створила Росії світову славу. Вони були синами національно поневоленої батьківщини — і творчість їхня безсумнівно привласнювалася: варто митцеві прожити рік-два в Росії, як він ставав "руським". Хоч не важко припустити, як би реагувала Росія, коли б комусь у Франції, де славетний Шалєпін жив з 1922 року і там 1938 року помер, спало на думку зарахувати його до діячів французької культури. Або Сергія Рахманінова, який не сприйняв жовтневого перевороту, емігрував, було б названо американським піаністом і композитором.

За більшовицької влади на догоду "старшому братові" ви-

датних українців називали "національно невизначеним "радянським". Так, коли 1979 р. в Києві та Одесі відбувалися дні грецького кіно, режисер з Афін Теодорос Марангос в інтерв'ю журналістці газети "Культура і життя" здивовано сказав: "Тільки тут, у Києві, я дізнався, що великий Довженко — український митець".

А втім, дивуватися нічого. Ще на початку XVII ст. дяк Ф. Грибосдов написав "Историю...", у якій вивів рід московських князів від... "Августа Кесаря Римського" (П. Полевой "История русской словесности"). Історичний досвід Грибосдова, як зазначив П. Полевой, був невдалим. У XIX ст. його виправили Микола Карамзін і Михайло Погодін. Вони зреклися римських кесарів і твердили, що Київська Русь — це частина історії Російської держави, привласнили літературні пам'ятки тієї доби і серед них — перлину — "Слово про похід Ігорів".

Наслідуючи своїх попередників-шовіністів, В. Чивіліхін у "Пам'яті" (друкувалася в "Роман-газеті" 1985 року) написав, що такі вчені, як В. Каразін, М. Миклухо-Маклай, В. Вернадський, М. Гамалія — це вияв талановитості росіян, а говорячи "о космических прозрениях русских", називає М. Кибальчица, Ю. Кондратюка.

У здатності привласнювати все, що є талановитим, росіяни неперевершені. Навіть Семена Гулака-Артемовського, автора "Запорожца за Дунаєм", в Оперному словнику (Ленінград, 1965 р.) на 475-ій сторінці названо "руським композитором". Отже, коментарі тут — зайві. Думаю, що читачам тепер відомо, "хто кому відчинив двері".

ЛІДІЯ ОЛІНИЧЕНКО,
член Маріупольського
осередку "Просвіти"

НАРОДНО-ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

Липень

1 — Всесвітній день архітектури. День архітектури України.

6 — Вишгородської (Володимирської) ікони Божої Матері.

Ця ікона, яка має ще одну назву — ікона "Ніжності", стала святинєю за часів Київської Русі. Потрапивши до Києва на початку XII ст. із Візантії, вона деякий час перебувала у Десятинній церкві або Софійському соборі, хоч постійним місцем її зберігання був Вишгород — одна з резиденцій князя неподалік Києва. Тому й отримала вона назву Вишгородської. Ікона не раз відвертала від кордонів Русі війська загарбників-ордівців і була проголошена чудотворною. Зараз святиня в Успенському соборі Кремля в Москві.

7 — Свято (Різдво) Івана Предтечі, хрестителя Господнього. Івана Купала.

День Купала знаменує собою найвищий культ Сонця — прообразу Дажбога, який, за народними віруваннями, дарував усьому життю і якого найбільше серед усіх міфологічних святих шанували наші пращури.

Християнство, яке за багато століть так і не змогло остаточно знівелювати обряд, долучило до нього свято Різдва Святого пророка Предтечі і Хрестителя Господнього Івана. Так і з'явилося християні-

зоване дійство з подвійною назвою — Іван Купало, яке після багаторічних заборон знову повертається до нас, хоч і досить видозміненим.

Існує чимало народних прикмет, пов'язаних із цим поетичним святом. Ось лише деякі з них:

Після Івана Купала не треба журана.

Велика роса на Івана — буде урожай огірків.

Бджола каже: годуй мене до Івана, я зроблю з тебе пана.

12 — Святих апостолів Петра і Павла.

Петрове свято, як прозвали його в народі, на переважній території України символізувало початок жнив — жайники.

До схід сонця господар або найстаріша жінка в родині мали нажати обрядовий сніп (зажинковий хрест), що символізував почин жниварської пори. Землеробський характер свята відбився у численних прислів'ях та приказках:

Хто в Петрівку сіна не косить, той зимою в собак їсти просить.

Як на Петрів день спека, то на Різдво — мороз.

13 — Собор дванадцяти апостолів.

16 — День проголошення Декларації про державний суверенітет України (1990).

21 — Свято Прокопа. Якщо "Петро жито зажинає", то "Прокіп нав'язав сім кіп", тобто жнива досягли свого апогею,

і селянин, відклавши всі справи, брався за будь-якої погоди збирати врожай, бо ж недарма кажуть:

На Прокопа день прогавиш — рік бідуватимеш.

На Прокопа приготуй плечі для снопа.

23 — Преподобного Антонія Печерського — засновника Печерського монастиря.

24 — День рівноапостольної княгині Ольги.

28 — День рівноапостольного Володимира — хрестителя України-Руси.

Видатні імена і дати

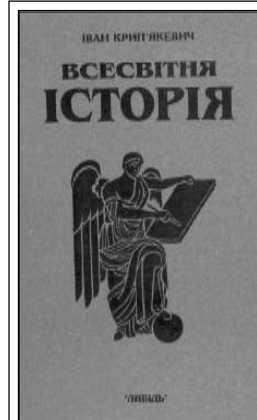
1 — 50 років тому було відкрито пам'ятник Тарасові Шевченку в Торонто (Канада).

5 — 50 років тому померла українська громадська діячка, знавець і збирач творів народного мистецтва Ольга Бачинська. Народилася 5 червня 1875 р.

6 — 90 років тому померла українська письменниця Ганна Барвінок (Олександра Білозерська-Куліш, дружина і вірна помічниця Пантелеймона Куліша). Народилася 5 травня 1828 р.

18 — 125 років тому помер український живописець, товариш Тараса Шевченка Іван Сошенко. Народився 2 червня 1807 р.

21 — 60 років тому помер український поет і прозаїк, перекладач і літературознавець Богдан Лепкий. Народився 4 листопада 1872 р.

ВИДАТНИЙ УЧЕНЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

25 червня виповнюється 115 років від дня народження Івана Крип'якевича — видатного вченого, історика, громадського діяча, автора численних наукових досліджень на терені українознавства.

Сучасний масовий читач, який прочитає "Історію України" чи монографію Івана Крип'якевича "Богдан Хмельницький", опиниться в непростій ситуації. На жаль, на сьогодні немає жодної монографії про життєвий і творчий шлях вченого.

Іван Крип'якевич народився 25 червня 1886 року у м. Львові в сім'ї священика, вченого-теолога, який був родом із Холмщини.

У 1904 році Іван Крип'якевич закінчив у Львові гімназію з польською мовою викладання.

У 1904—1909 роках навчався на філософському факультеті Львівського університету. Майбутній учений активно вів культурно-освітню діяльність, співпрацював із "Просвітою". Він брав діяльну участь у створенні таємного Львівського університету.

Влітку 1904 року, голова НТШ Михайло Грушевський організував курси українознавства. Саме тут вперше перетнулися їхні життєві дороги. Іван Крип'якевич дослухався до поради та брав консультації свого вчителя. На сторінках "Записок НТШ" почали друкуватися його розвідки, рецензії.

Іван Крип'якевич стає дійсним членом НТШ і від Археологічної комісії працює в архівах Кракова, Варшави, Москви. Вчений захистив докторську дисертацію на тему "Козаччина і Баторієві вольності" (1911). У 1905—1914 роках історик друкує книгу "Матеріали до історії української козащини" (1908). Дослідження І. Крип'якевича перебували в руслі наукових пошуків керівника, який працював над "Історією України-Руси".

Іван Крип'якевич проніс через усе життя глибоку повагу до вчителя, а в 1934 році поклав на його могилу на Байковому цвинтарі свою книжку "Михайло Грушевський. Життя і діяльність".

Майбутнім дослідникам треба буде згадати і про життя Івана Крип'якевича в період Першої світової війни і в період пробудження українського народу — 1917—1920 роки. Життя і творчість Івана Крип'якевича — невичерпне джерело для українознавчих студій. Його книги "Велика історія України" — від найдавніших часів до 1923 року (1934—1935 рр.), "Історія українського війська" (1935—1936 рр.), "Історія української культури" (1937), "Всесвітня історія" (1938—1939 рр.) набули великої популярності й мають цілком заслужене визнання.

Іван Крип'якевич був видатним учнем Михайла Грушевського, він написав 750 наукових і науково-популярних праць. Спадщина вченого актуальна і сьогодні, а шлях його особистого життя був часто всіяний терням. Помер Іван Крип'якевич 21 квітня 1967 року.

Андрій ІВАНКО,
голова Кіровоградського обласного
об'єднання Товариства "Просвіта"

ПРО ОСНОВНУ НАВЧАЛЬНУ КНИГУ

Чільне місце в процесі опанування літературної мови і в середній, і у вищій школі посідає правопис. Загальновідомо, що мова — це живий організм, що розвивається за внутрішніми законами, зазнаючи впливу позамовних чинників. У бурхливому океані цього розвою шляхом природного фільтрування і кодифікації лінгвістами викристалізовується літературна мова. Безпосередніми її творцями виступає, як правило, інтелектуальна еліта (письменники та науковці). Добре, якщо до проблем нормалізації причетні ті, хто відчуває серцебиття мови.

Український правопис має понад тисячолітню історію. Основи його заклали слов'янські першовчителі. З поступом людства та розвитком української етнічної спільноти вдосконалювалося й письмо. Особливо багато над правописними проблемами працювали мовознавці на зламі XIX та XX століть. Відомі численні правописні системи, такі, як драгоманівка, желехівка, максимовичівка, панькевичівка, «ярижка» та інші. Виняткова роль у кодифікації правопису, як підкреслює В.Німчук, належить І.Огієнкові та А.Кримському, але за тоталітаризму цей факт замовчувався, а нині про нього мало хто знає. Висококваліфікований мовознавець Й.Дзєндзелівський, характеризуючи 1988 року внесок Б.Грінченка в розробку питань українського правопису, дипломатично не згадує наукової полеміки А.Кримського з Б.Грінченком стосовно деяких правописних питань. Варто зазначити, що основні положення своєї концепції правопису української мови А.Кримський виробляв разом з Б.Грінченком: їхня велика епістолярія містить численні матеріали з питань української мови. Українським правописом А.Кримський почав цікавитися ще двадцятирічним юнаком, і цей інтерес у нього зберігся до кінця життя. Уперше він виклав свої думки про правопис в «Украинской грамматике». Пізніше питання правописної нормалізації розглядав у розвідках «Чи справді важко вивчати правопис з ї», «Про науковість фонетичного правопису». «Найголовніші правила українського правопису» (1921р.) були вироблені Правописною комісією на чолі з академіком УАН Кримським. У створенні нового варіанта українського правопису 1928 р. він теж узяв найактивнішу участь. На Правописній конференції в Харкові 26 травня 1927 р. першим виступив А.Кримський з доповіддю «Нарис історії українського правопису до 1927 року», що була стенографічно записана, але трохи скорочена для друку. У ній подавався аналіз становлення і розвитку нашого правопису від XI століття до 1927 року. А.Кримський об-

стоював наукові засади, столітні традиції й прогресивні тенденції правописної практики народу. Він уважав, що в основу загальноукраїнського правопису треба покласти фонетичні особливості говорів, передусім Наддніпрянщини. Він також не проти доцільного застосування елементів інших принципів написання слів, але при цьому категорично стверджував: «Малоруський літературний правопис повинен рахуватися з етимологією тільки малоруською і до того (майже виключно) мови сучасної. Правопис наш повинен бути народно-етимологічним. Він повинен, по можливості, об'єднувати всі малоруські наріччя і, значить, триматися етимології спільно-малоруської». Цілком слушно А.Москаленко наголошував, що це важливе твердження не втратило свого значення і в наші дні, особливо цінна думка, що правописні норми повинні відбивати, фіксувати фонетико-морфологічні норми, властиві всій українській національній мові.

На жаль, українська нація, що так довго, через століття й кордони, через голокості й колючі дроти йшла до власної соборності, так і не досягла її й надалі лишається роз'єднаною. Соборність лишається історизмом доби УНР-ЗУНР і поки що недосяжною метою. Що говорити про зближення материкових українців та діаспоритів, коли в самій Україні штучно створюється світоглядна прірва між Заходом та Сходом. Що вболівати за досягнення законного балансу між державною мовою та мовами етнічних меншин, коли сама державна послугується в різних виданнях фактично кількома правописними системами. І що нарікати на суперечки між лінгвістами та громадськістю про впорядкування норм літературної мови, коли навіть серед академічних мовознавців такі суперечки переходять у «неакадемічні» чвари. А саме мовна конституція — український правопис — служить важливим чинником досягнення соборності всіх українців.

Українізація правопису — завдання колосальної ваги. Тому так багато списів поламано й ще поламається бійцями орфографічного фронту. Деякі науковці говорять про ознаки фетишизації правописної проблеми. Система письма набуває в багатьох народів сакрального значення: «Для євреїв алфавіт прямо пов'язаний з особою творця і з самим актом творення». Навіть така зміна, як перехід до іншої системи писемності, істотно впливає на розвиток мови в цілому. Кілька років тому було вирішено перевести кримськотатарську мову на латинську графіку, але це викликало спротив громадськості, бо «змінювати зараз беззахисну писемність

беззахисного народу — це означає бити лежачого, рубати сук, який його ще підтримує. Це означає — перетворити мову на мішанину або просто знищити її». Тезу про необхідність вдумливого ставлення до правописних змін підтверджує і досвід реформ у німецькій орфографії, що тривають з 1994 року і стикаються з певними труднощами.

В основному розмаїття думок щодо реформування української орфографії зводиться до трьох напрямів: 1) відновлення дії правопису 1928 року без модифікації 1933, 1945 та 1960 років; 2) заперечення змін діючого правопису (1960 року з модифікаціями 1990 та 1993 років); 3) внесення в діючий правопис змін, зумовлених історичними закономірностями розвитку мови, повернення до споконвічно українських орфографічних традицій. Так, автори проекту найновішої редакції українського правопису ставлять собі за мету «надати повнокровне життя тим елементам української мови, які в часи тоталітаризму з політичних міркувань було несправедливо й примусово відтіснено на другий план чи на периферію спілкування або й зовсім заборонено».

Ми — прихильники третьої позиції і вважаємо, що пропонувані зміни — це невеличка і вкрай потрібна частка на шляху до віддзеркалення самотності нашої мови. Одночасно хочемо звернути увагу на те, що чинний правопис відбиває рівень мовознавчої науки 60-х років і не відповідає станові розвитку лінгвістики на сучасному етапі, що негативно позначається на навчальному процесові в середній та вищій школі. До правопису слід не лише вносити зміни, але й переглянути наукову основу чинних правил, бо вони хибують і на старіючі положення, і на технічні невідповідності. Зважаючи на те, що це повинна бути загальнонаціональна книга, треба досягати ювелірної відшліфованості всього, що вона містить.

На наш погляд, окремі теоретичні основи правил застаріли, не відбивають сучасний стан лінгвістики, подаються як незаперечні, незмінні істини. Це добре ілюструють перший і другий розділи проекту: «Правопис основи слова» і «Правопис закінчень відмінюваних слів», на які ми й хочемо звернути увагу. Неврахування здобутків мовознавства породжує розбіжності в трактуванні багатьох понять у підручниках, посібниках та правописі, а це негативно позначається на навчальному процесові, не сприяє глибшому розумінню мови та практичному її засвоєнню.

**З. СІКОРСЬКА,
А. ПАНЧЕНКОВ,
Луганськ**

Année européenne des langues 2001
European Year of Languages 2001

ЯКОЮ ГОВОРИТЬ ЄВРОПА?

**Ведучий рубрики —
доктор філологічних наук
Костянтин ТИЩЕНКО**

7. ГРЕЦЬКА МОВА — одна з індоєвропейських мов; поширена у Греції (9,5 млн.), на Кіпрі (0,5 млн.), а також у Пд. Албанії, Єгипті, Пд. Італії та в Україні. Усього бл. 12,2 млн. мовців. У Греції та на Кіпрі грецька є офіційною мовою.

У межах західної діалектної області індоєвропейських мов грецька мова знаходилася в найтіснішій генетичній зв'язці з давньомакедонською мовою. В історії грецької мови виділяють три основні періоди: давньогрецький (від XIV ст. до н. е. до IV ст. н. е.); середньогрецький (V—XV ст.) і новогрецький (від XV ст.).

Давньогрецька пройшла такі етапи розвитку: архаїчний (XIV—VIII ст. до н. е.); класичний (VIII—IV ст. до н. е.); еліністичний (IV—I ст. до н. е.); пізньогрецький (I—IV ст.). У давньогрецькій мові існували діалекти: іонійсько-аттичний, дорійський, аркадо-кіпрський, еолійський, крито-мікенський (три останні об'єднують під назвою ахейський). Багата література класичного періоду була створена на іонійському діалекті (Гесіод, Геродот), на аттичному (Есхіл, Софокл, Еврипід, Аристофан, Платон, Арістотель, Фулідд, Ксенофонт, Демосфен), на еолійському (Алкей, Сапфо, Піндар). Епічна мова Гомера (VIII ст. до н. е.) містить у собі кілька діалектичних пластів: пд.-ахейський, еолійський і власне іонійський. Наприкінці V ст. до н. е. літературною мовою Греції стає аттичний діалект, в еліністичний період сформувалася загальна грецька норма — койне — на аттичній та іонійській основі.

Звукова система давньогрецької мови складалася з 5 голосних, протиставлених за довготою/короткістю, і 17 приголосних. Існувало також придишання двох типів — густе і слабе. Важливим винаходом греків була створена у IX—VII ст. до н. е. на основі фінікійського письма грецька писемність — перший в історії справжній алфавіт з окремими знаками як для приголосних, так і для голосних, що стало новим етапом у розвитку письма.

Для давньогрецької морфології були властиві 3 роди імен, показниками яких були артиклі, 3 числа (однина, двоїна, множина), 5 відмінків (наз., род., дав., знах., кличний), 3 типи відмін. Дієслово мало 4 способи (дійсний, наказовий, кон'юнктив та оптатив), 3 стани (актив, пасив і медіопасив), 2 типи дієвідміни, 2 групи часів: головні (теп., майб., мин. док.) та історичні (аорист, імперфект, плюсквамперфект). Для синтаксису був властивий вільний порядок слів з розвиненою системою пара- і гіпотаксису. Багата словникова система включала питомі грецькі слова, догрецькі слова (т. зв. пелазгійські) та запозичення із семітських, перської й латинської мов. Лексика давньогрецької мови, поряд з латинською, як відомо, стала джерелом формування сучасної наукової й технічної термінології європейських мов, запозиченої також до багатьох інших мов світу.

У середньогрецький (візантійський) період у мові сталися істотні зміни, передусім у фонетиці: ітацизм (перехід е, еі в і), втрата придишання та ін., що започаткувало перехід до новогрецької мови. Ця мова сформувалася з нового міського койне XVIII—XIX ст., створеного на базі пд. діалектів. Вона включає також 4 діалекти: понтійський (тобто, чорноморський, з іонійськими рисами), кападокійський (помітно тюркізований), цаконський (єдине продовження дорійського) і нижньоіталійський. Новогрецька літературна мова існує у двох різновидах: кафаревуса — «очищена», яка продовжує традиційну аттичну норму, і димотика — «народна», створена на основі говірок Центр. Греції.

Новогрецька зберегла 5 голосних, які втратили протиставленість довгого/короткого. Наголос став динамічним, зникла різниця між акутом, гравісом і циркумфлексом. Розвинулися нові приголосні. Зникла двоїна. Скоротилася відмінкова система (наз., род., знах., кличн. — тільки в чол. роді). Розвинулися нові способи утворення складних часів. Переважний порядок слів у реченні став SPO — підмет, присудок, додаток. Розвинулися ряд рив, які об'єднали новогрецьку мову з іншими мовами Балкан (т. зв. балканська ліга мов): род. і дав. відмінки збіглися, зникли інфінітив і аналітична форма майб. часу; додаток став звичайно подвоюватися займенником, що зумовило займенникові повтори; сформувалися фразеологізми, аналогічні до інших балканських мов. Лексика новогрецької мови об'єднує у своєму складі і нові пласти, і чимало давньогрецьких архаїзмів, а також запозичення з романських, слов'янських і тюркських мов.

Поза межами сучасної Греції грецькими за походженням є назви: Анкара, Анкона, Антіохія, Батумі, Босфор, гори Тавр і Анти-тавр, Македонія, Неаполь, Ніцца, Палермо, Синоп, Трабзон (Трапезунд), Стамбул, о. Стромболі, Александрія (в Єгипті) тощо.

Вже у староукраїнській мові відомі кількості запозичень з візантійської грецької, принаймні третина з яких перейшла до народної мови: кнись, кутя, огірок, канупер, мак, миска, левада, वोхра, вапно, макітра, корабель тощо. Візантії завдячує Україна початки своєї науки, через візантійські культурні впливи поєднавшись опосередковано з античною наукою, філософською та ораторсько-літературною традицією.

Особливу роль грецької мови також і в подальшій історії формування слов'янських культур видно з таких численних грецьких запозичень як: кіно, метро, машина, гімн, хор, троянда, аптека, циган, лимон, школа, алфавіт, лицей, стадіон, історія, ідея, бібліотека, метод, теза, фізика, географія, біологія, філологія, діалект, лексика, граматика, кафедра, догма, стихія, метр, ризик, криза, асфальт, діаспора, пошта, талант, бандура, церква, хрест, ікона, дяк, піп, ангел, апостол, канон, оксамит, смарагд та ін., а також із численних християнських імен — Микола, Микита, Петро, Андрій, Олександр, Олексій, Оксана, Ірина.

Грецьке походження мають назви давніх грецьких поселень: Ялта, Алушта, Форос, Лівадія. З грецьких морфем створено назви: Херсон, Сімферополь, Севастополь, Феодосія, Євпаторія, Нікополь та інші.

ЯК Я СТАВ ПОПУЛЯРНИМ

Про що говорять поети, коли зустрічаються між собою?

А вони не говорять — вони сперечаються.

Одного разу на Хрещатику зустрілися поети А, Є, І, О та Я. Зібралися та й засперечалися: «Хто більший?»

Поет І гордовито сказав:

— Мене впізнають навіть у бані. І кожний прихильник мого таланту намагається мене намити.

— А я нещодавно виступав на фермі, — хвацько підстрибнув поет А. — Дак вірите? — навіть корови ревли від задоволення, коли я прочитав нового вірша «Сіно — солома».

— Є і в мене творчі здобутки, — промимрив довготелесий поет Є. — Незабаром виходить моє «Перебране».

— О! — шалено вигукнув поет-декламатор О (та раптом збився з ритму, бо поет Я грізно наступив йому на ногу).

— Слухайте, хлопці! — сказав Я. — Я не хочу багачко якати, але найбільший, найкращий і, звісно, найпопулярніший між вами — Я.

Вищезгадані поети явно розгубилися, а потім (як прийшли до тям) почали кричати і верещати, себто — обурюватися моєю заявою.

— Ну добре! — вигукнув Я натхненно. — Хай нас народ розсудить... А де найбільше народу? Ось тут поруч — на Бессарабці, у критому ринку. Отож беріть свої портфелі — і гайда!

Тільки-но ми ступили на поріг Бессарабського критого ринку, до мене підскочила чорнява, синьоока молодичка і тицьнула мені в руки могутній букет хризантем. Ще й усміхнулася ніжно-преніжно, ще й промовила, немов проспівала:

— Дорогий наш і рідний! Ми тебе читаємо і вивчаємо. Тільки мало бачимо...

— О! Починається! — зло-

втішно прошипів поет О.

А далі ми пішли між рядами веселих дівчат, привітних молодич, ласкавих бабусь, котрі наперебій пропонували мені дарунки золотої осені: яблука, груші, сливи, капусту, картоплю, помідори, огірки, петрушку, моркву, часник, цибулю, перець і моє улюблене гарбузове насіння. І ніхто не взяв із мене ні копійки. Навпаки, коли я відмовився від петрушки, то старенька і чепурненька бабуся гірко сказала:

— Ой, чого ж ти так запишався? Чим я тобі не вгодила?..

А мої колеги раптово втратили людську, членороздільну

прибиті. Їхня популярність лопнула, як мильна булька (я представив їх дівчатам як своїх охоронців). А моя популярність здивувала навіть мене. Я поклявся частіше ходити на Бессарабку... Тоді не треба буде друкувати якісь віршенята у «Вечірньому Києві», а перегода можна буде зовсім відмовитися од гононару.

P.S. Тільки ж ви нікому не кажіть, що ота чорнява, синьоока молодичка — то моя двоюрідна сестра Катерина. (Це та, що вручала мені букет хризантем). А старенька і чепурненька бабуся — то моя хрещена мати.

Микола СОМ ІЗ НОВОЇ КНИЖКИ «УМРУ ВІД СМІХУ»

Микола Сом

мову. Тільки руками розводили від здивування. Та ще сопіли від нервового і фізичного перевантаження. Адже я урочисто пхав у їхні портфелі та авоськи бессарабське золото. (Доречно нагадати, що поети І та О носили при собі авоськи замість носових хустинок.) А поет А не відмовився навіть від кількох пучків петрушки і лантуха насіння. А чого відмовлятися, коли надурняк?..

Привсевидячки мене цілували прегарні дівчата, обнімали преніжні молодичі. А одна сказала:

— У той вівторок бачили тебе по телевізору. Слухали і раділи... Не забувай нас! Приходь частіше... Та пиши побільше і їж побільше, бо чогось ти худенький і зачуханий...

Мої колеги були повержені,

А всі інші господарі Бессарабського критого ринку — то мої близькі і далекі родичі, земляки-односельці з-під Києва. Хіба ж будуть вони брати з мене якісь гроші?..

Отже, мовчіть... Хай моїх колег помучить загадка моєї популярності.

РОСІЙСЬКЕ БЕЗГОЛОВ'Я

Нещодавно у програмі «Время» міністр закордонних справ Росії Іванов ляпнув таке, чого ніхто не сподівався. Представник російської агресії порадив невдячній Європі, яка зробила серйозне попередження Росії, «изучить историю Кавказа».

Історію північного Кавказу я вже знаю. Знов і знов читаю історичну довідку Олександра Уралова (О. Авторханова) «Народоубийство в СССР». Її підзаголовок — «Убийство чеченского народа». Книжка видана у Мюнхені ще 1952 року. Отже, минуло майже п'ятдесят років боротьби героїчного чеченського народу. Та знов ті самі сльози і та сама кров. Але Москва сльозам не вірить — це я знаю з іншої історії, з історії України.

Переказувати книжку я не буду. Дуже важко й боляче. Її треба ще раз прочитати, закарбувати в пам'яті своїй, відгукнутись братнім словом до близького нам народу, притулитися сльозою до сльози. А головне — розкрити кілька історичних фактів для усіх Іванових.

...1936 рік. Чечено-Інгушська автономна область рішенням Кремля і «лічно» Сталіна перетворюється в «Чечено-Інгушскую автономную советскую социалистическую республику». Чеченський народ, сподіваючись

на справжню «автономію», посилає жіночу делегацію в Тифліс до Кеке Джугашвілі — до матері всенародного «батька» Сталіна. На щирі і вдячні слова делегованих чеченок Кеке відповідає багатозначним реченням: «Желаю каждой матери иметь такого сына»...

...Одна сторінка книжки — і трагічна, і комічна. За криваве побоїще в Інгусетії був жорстоко покараний головний катюга невопкорених горян «некий» Чорноглаз. Інгусі його підстерegli, убили й одрубали голову. І коли на московському судилищі запитали в аксакала-інгуша, де поділась голова Чорноглаза, старий і мудрий чоловік спокійно відповів: «А головы у Чорноглаза зовсім не було...»

КОСТЮМИ ДЛЯ ПОКІЙНИКІВ

Відомий український поет Василь Симоненко (на відміну від усіх симоненків, що засіли в українському парламенті) був мудрою і дотепною людиною. У книзі «З матер'ю на самоті» я писав, що «дотепне, сатиричне слово він тримав на кінчику пера, або ж на кінчику свого язика». За те правдиве слово він заплатив своїм молодим життям.

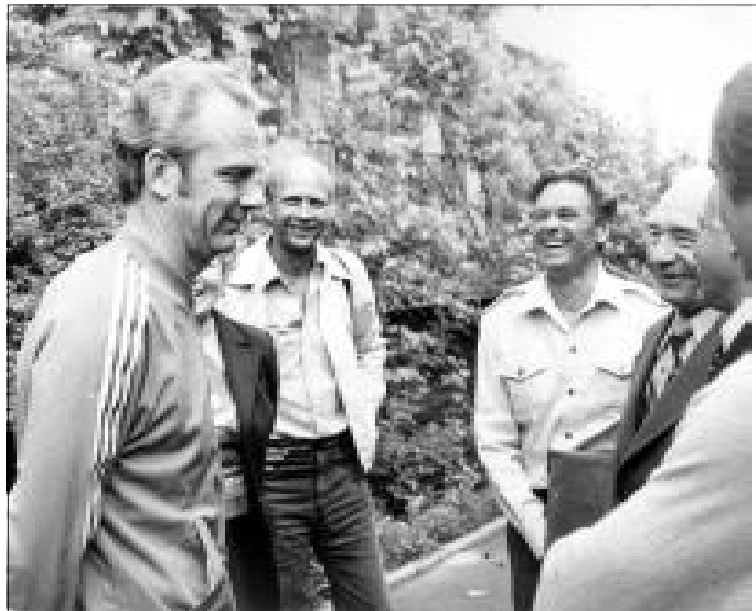
На жаль, не всі шанувальники В. Симоненка знають його творчу спадщину. А там є навіть незакінчений кіносценарій під назвою «Бенкет небіжчиків», в основу якого покладено один неймовірний випадок, що трапився в Черкасах.

А було таке: напередодні травневих свят 1961 року до Черкас завезли велику партію (не подумайте про комуністів!) дешевих ендеєрівських костюмів. До тих

красивих чорних костюмів додавалися біла сорочка, чорна краватка та ще якісь шкарпетки. Коротше кажучи, цілий комплект чудового зарубіжного виробництва. Усі черкашани тільки й говорили про дешеві імпортні костюми та про те, що їх дістати можна з-під поли або з-під прилавка.

Чи міг дістати костюм із-під прилавка молодий український поет? Звичайно, не міг. А я ж достеменно знаю, що Симоненко жив тоді сутужно, ледве зводив кінці з кінцями. Ті костюми, дешеві та імпозантні, розкупили-розхапали всюдишущі черкаські обкомівці та вельможні чиновники міськради. А що було далі — я перекажу словами самого Симоненка, який у цій комічній, майже анекдотичній ситуації смакував кожнісіньку деталь.

Отож у новеньких костюмах усе черкаське начальство прийшло на першотравневу демонстрацію і видерлося на високу трибуну. Аж тут раптом пішов рясний весняний дощ. І ті костюмчики не витримали першого випробування. Аж у голови міськради відпала одна штанина. Святову трибуну охопив переляк. Ото сміху було! Подібної радості дружні колони черкашан іще не знали. Трудящі маси сміялися так, що у них від гомеричного сміху теж тріщали штани і сорочки. А сердиті можновладці негайно написали обурене послання в тодішню НДР. Невдовзі німецькі комуністи відповіли досить стримано і коротко: «Дорогі друзі! Ви використали костюми не за призначенням. Це костюми для покійників...»

На світлині 70-х років: футбольний тренер Валерій Лобановський (ліворуч), письменники Андрій Крижанівський, Микола Сом, Степан Олійник та інші

Засновник — Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.

Головний редактор
Любов Голота

Шеф-редактор Павло МОВЧАН
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлинки не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Комп'ютерна верстка: Прина Шевчук та Олег Бесський

Адреса «Слова Просвіти»: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8. Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30. E-mail: prosvita@iatp.org.ua

Індекс 30617. Зам. № 3301214. Наклад 3500. Видруковано з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»